

Vidim same zdrave sile in nobenega vsiljivca ...

Lani smo dogodek izvedli v gledališču in gostišču, tokrat ga bomo le v tej sobi. A nič ne dé, boljša kot prostor je dobra družba.

Leta '22 ...

... 222 let!

/Posebno kratek + optimističen poskus prepoznavanja dr. Fr. Prešerna'/

Ne spodobi se in krivično je, da se v celotnem 15-letnem obdobju Glosinih klobukov sploh še nismo brez dlake na jeziku poklonili **doktorju Francetu Prešernu**. Leta '22, ko mineva 222 let od njegovega rojstva, je to enostavno nujno.

Mnoge, ki so se posvetili Prešernovim mojstrovinam in razčlenjevanjem njegovega opusa ter osebnosti, zmotijo zelo slabe, obrobne, nesmiselne, nedokazane označbe. »Poudarjajmo vendarle njegovo veličastno delo, katerega še danes ne zmoremo razumeti do konca!« pravi slovenski pisatelj, pesnik, publicist, slavist, etnolog **Ivan Sivec**, ki se s Prešernom ukvarja vse življenje, namenil pa mu je več knjig. /Za današnje oznanilo smo obilo črpali iz pisnih in govorjenih besed gospoda Sivca, gotovo nam ne bo zameril./

Resnica je, da je Prešeren za slovenski jezik in za slovensko književnost neizmerne pomena. Za nas, v Glosi — konec koncev je leta 1832 napisal prvo gloslo v slovenščini —, je eden največjih SVETOVNIH avtorjev. Izšel je iz maloštevilnega naroda, ustvaril pa globalne umetnine. Bil je bister in drzen mož ter izvrsten pravnik, predvsem pa – strpen in dobronameren! Toda največja resnica je, da je napisal samo eno knjigo, ki pa je preprosto osupljiva: 'Poezije'.

Resnica je tudi, da so vsaj tri ženske imele velik vpliv nanj in posledično na vse nas. A čisto pred vse je postavil **ljubezen do naroda in domovine**. Ta je bila zanj sveta, kakor je bila sveta še za nekega njegovega sodobnika, prav tako pravnika in pesnika, tvorca prvega slovenskega soneta, **Jovana Vesela Koseskega**, ki je povedal: »Kdor ponižuje se sam, podlaga je tujčevi pèti!« Koseski je bil pred slabega pol stoletja, ko smo gulili šolske klopi, domala prezrt in prezrt ostaja še danes. Marsikdo ga pozna zgolj kot deda Juliusa Kugyja, jaz pa sem imel srečo z učiteljicami slovenščine in zgodovine, zaradi katerih mi do današnjih dni odzvanja dvoje: poleg omenjenega izreka tudi njegova zagrenjenost, ker so se njegovi potomci potujčili.

Prva Prešernova ljubezen je bila **Marija Klun** iz nemške družine iz Gradca, ki je hodila počitnikovat na Goričico. /Sedaj je to v Domžalah/. Ker je tudi sam zahajal tja, k nemu svojih stricev duhovnikov, sta se srečala in zaljubila. Ko je doktoriral, mu je ona pisala: »Oče so za tebe že pripravili pisarno v Gradcu in imaš vse pripravljeno za življenje.« Zadnji stavek pa je bil: »Iz tebe bomo naredili gospoda.« In to, *iz tebe bomo naredili gospoda*, je Prešerna, ki je bil svobodomiseln in časten človek, tako presunilo in ponižalo, da je prekinil odnose z Marijo. /Nekateri pravijo, da je 4 leta kasneje od žalosti umrla./ Prešeren, ki bi se torej mirno lahko oženil in bi imel v Gradcu lepo zvezo, preskrbljeno življenje in kariero, se je zavedal, da če gre v Gradec, je z njegovo kranjščino in s pesnjenjem konec. Sicer je pred tem že ustvarjal nemško

poezijo, nemške sonete in druge pesniške oblike, a je v sebi čutil neskončno moč, da bo Slovincem dal nekaj, česar do tistega časa še nismo imeli: *visoko pesem* (ki jo še dandanes komaj umevamo). Osebnostno življenje je postavil na stran in se zavestno odločil za ljubezen do domovine. To je za marsikoga nerazumno in nerazumljivo, ker terjaja pokončnega in pogumnega človeka.

Prešernu pripisujejo vse živo: od alkoholizma do ženskarstva in razuzdanosti, v zadnjem času pa celo seksualno predatorstvo. Očitajo mu celo, da je v Ribnici počel tiste reči s fantički. A tedaj je bil strog red in disciplina, za vpis v zlato knjigo si moral biti še kako dober in moralno neoporečen učenec. Ivanu Sivcu je blizu rek *o dobrem vse dobro, o slabem vse slabo*; to dá človeku misliti. Morda nam gre ravno zato ob prebiranju nenavadnih člankov in 'strokovnih' analiz večkrat na smeh ali na bruhanje. Ljudem, ki grdo mislijo, ki namesto da bi uživali življenje veselo, brez gneva, ki namesto da bi spoznavali svoje korenine in zgodovino, zganjajo togoto in frustracije, pač ni pomoči. Bolje bi bilo, če bi se v resnici posvetili Prešernu, že zato, ker je neusahljiv vir navdiha.

Izhajajmo iz njegovega dela, ne nasedajmo pa nepomembnim, neresničnim in nepreverjenim podtikanjem. Na primer, če se je Prešeren s pijačo malo bolj ukvarjal v kranjskih letih, se v Ljubljani ni. Pri doktorju **Blažu Crobathu** je delal 14 let in kar 88 % pravnih je bilo podpisanih *z doktor France Prešeren*. Če bi se vdajal pijači, ne bi v praktično vseh pravnih zmagal. Imel je ogromno dela in bil je skrben. Ko ga je **Matija Čop** v najhujši vročini vabil na kopanje v Savi, je odgovoril: »Ne morem, v prihodnjih dneh imam pravdo.« Raje se je v nedeljo popoldne pečal s pravnimi zadevami, da je krivično obtoženemu na sodišču priboril zmago.

Nemalo možganskih trustov še kar vztraja, da mu ni bilo mar za lastne otroke. Resnica pa je, da jim je redno plačeval po goldinar na mesec, da jih ni zanemarjal in da partnerica **Ana Jelovškova** ni bila brezmadežna – kot ni nihče –, bila je malce nezrela. No, niti Prešeren ni bil ravno zrel za zakonsko življenje, že zaradi svoje svobodoljubnosti. Morda pa sta se le malček prezgodaj spoznala? Kakorkoli, nekoč ji je za miklavža dal 6 goldinarjev, da bi otrokom kupila kakšno obleko, sladkarijo, igračko; ona pa jo je popihala v Trst in vse zapravila. Pesem 'Nezakonska mati' je pravzaprav neke vrste opozorilo materi, naj bo drugačna. Ani je večkrat rekel: »Preberi vendar kakšen časopis, knjigo, ozavesti se.«

Tudi najslavnejšo muzo **Primičevo Julijo, poročeno pl. Scheuchenstuel**, moramo uvideti nekoliko drugače. Ni namreč šlo za takó veličastno ljubezen, kot jo radi idealiziramo. Prešeren se je močno zavedal, kako daleč vsaksebi sta njuna svetova. Julija je živela v nemškem svetu, on pa je vedel, da če ji bo posvetil sonetni venec, bo razburkal to nemško srenjo in dokazal, da smo Kranjci, Slovenci enako močni in enakovredni. Doktor **Matjaž Kmecl** je dobro zapisal: »Če Julije ne bi bilo, bi si jo moral izmisliti. K sreči je bila.« Šlo je torej za namerno in vrhunsko provokacijo nemškega svetá, dokazal je, da nekaj znamo in da je zmožen najvišje pesmi. Še danes nam umetniško in tehnično dovršeni 'Sonetni venec' govori enako kot v tedanjem času. Podobno 'Zdravljica' – katerokoli kitico preberemo, še zmeraj vse veljá! Prešeren je bil in bo ostal dve stoletji pred nami. Njegove kreacije še naprej utemeljujejo slovenski narod, le mi smo se premalo spremenili.

O liku in delu Franceta Prešernu se razpravlja preveč kvantaško ali preveč kabinetno. Nekdo si ob preobilici časa izmisli bedarijo, ki obveljá, ne da bi, ob upoštevanju duhá tistega časa, raziskal vse platí ter predočil dejstva in dokaze. *Vsi pojte rakam žvižgat, lažnivi pratikarji*, je usekal že Prešeren sam, mi pa lažnive tercialke in zavistne kopune pozivamo, naj se, namesto

na fantazije in sovražna brbljanja, raje vsestransko ozavestijo ter osredotočijo na lepoto in sporočilnost Prešernovih pesmi. In naj doumejo veličino njegove vesoljne duše, če zmorejo.

Prešeren bo nagovarjal še mnoge generacije. Za nas je gorostás uma in zvok razuma. Če imajo jezikači pravico kot papigice repetirati, da je bil babjek in pijanec, bomo mi pledirali, da ni bil, ali pa, da je bil, vendar v zmernih količinah. Če mu blebetači podkladajo, da ni bil dostojen, zaupanja vreden, spoštljiv do žensk, pa mi zabrusimo, da je gotovo bil, njegov opus to jasno izpričuje.

Sicer pa – KAJ JE RESNICA?! To se bomo spraševali še naprej, kot se lahko sprašujemo, kaj bi Prešeren danes porekel ob poniževanju slovenskega jezika, za katerega se je sam tako močno boril. Se mu ne bi zdelo sramotno, da v nasprotju s predpisi na slovenskem trgu nekatere tvrdke še kar prodajajo televizijske programe, nove avtomobile, računalnike, telefone brez izbire slovenščine, ki je uradni jezik EU? Kaj bi storil ob vseh vojnah in ostalih grozotah? Ob uničevanju okolja? Ob prenažrtih na eni in do konca razčlovečenih na drugi strani? Ob vreščálih, ki histerizirajo ob tisoč-in-eni zapadnjaški kvazisvoboščini, požvižgajo pa se na zatiranje, pohabljanje in pobijanje žensk vzhodno in južno od nas? Ob 7000 delavcih, ki so morali umreti v Kátarju, da se lahko naslajamo nad divôto mundiála? Ob neznosni gnusobi, da se nad 100.000 prebivalcem Slovenije odreka osnovna in s pravnim redom zagotovljena pravica do izbire osebnega zdravnika in popolnega zdravstvenega varstva? Trdimo, da bi Prešeren bil in ostal prijatelj ženskih in moških bitij, rastlin in živali, kulture in narave. In neusmiljeno bi nam nastavljal ogledalo in bičal bi izprijenost človeštva. In morda bi mu celo uspelo kaj spremeniti.

In ker smo ravno decembra ... Čez 9 dni bo svetovni dan človekovih pravic, čez 10 dni pa bo obletnica smrti **Ivana Cankarja**. Prav je, da se mu na hitrico priklonimo z odlomkom iz povesti 'Hlapec Jernej in njegova pravica', ki je v največ tujih jezikov prevedeno njegovo delo. Reč je aktualna, oglejte si razstavo ob 70-letnici Slovenskega gledališkega inštituta, ki so jo predvčerajšnjim odprli in katere soavtorica je lanskoletna klobučnica magistrica **Tea Rogelj**: *'40 let sem delal. Iz naših zbirk: Hlapec Jernej - od Cankarja do Skrbinska in Delaka'*.

»Delal sem štirideset let na Betajnovi; ni toliko zemlje, da bi jo z dlanjo pokril, ne na polju, ne na senožeti, kamor še ni bil kanil pot od mojega čela. Tako sem delal štirideset let in Bog je obilno blagoslovil to moje delo. Pa je umrl stari Sitar, pa je prišel sin njegov, negodnik, in je rekel, v prešerni pijanosti je rekel: 'Jernej, zdaj poveži culo in pojdi, zakaj, Jernej, zdaj sem jaz gospodar; zdaj si dodelal, zdaj si star in nadložen, ne maram te več; ni več kota zate v domu, ki si ga sam postavil in ga varoval vsega hudega, ni več zate kruha, ki si ga sam pridelal; le vzemi popotno palico pa pojdi, kamor ti je pot!' Tako je rekel; je razsodil sam zoper pravico in postavo, da je jablan tistega, ki jo je otrese, ne tistega, ki jo je zasadil. Jaz pa sem šel in sem se napotil iskat pravice, ki jo je Bog poslal na svet in ki je človeka sila ne more razdreti. Rzsodite! Ti, ki si učen in poznaš postave: tole mi povej! Štirideset let sem delal, postavil sem hišo, s svojim potom sem pognojil polje in senožet: čigav je dom? Štirideset let sem delal na tem svojem domu; če tam poklekneš, natanko pogledaš grudo, pa boš videl, da je moja, pa boš spoznal mojo kri. Tudi če pogledaš na hišo, te bodo v mojem imenu pozdravljala tista zelena okna ...«

* * *

Mojstra **Renato Jenček** in **Anže Čater**, akcija!

* * *

Veseli smo, da je letošnja nagrajenka spet pripadnica močnejšega spola. Kolegica je v več kot šestih letih, odkar je predsednica sindikata, postavila nove temelje sindikalne organiziranosti v Lutkovnem gledališču Ljubljana in v tem okolju uživa spoštovanje. Pod njenim vodstvom je sindikat zelo napredoval, za več kot trikrat je povečala članstvo. Prizadeva si za kakovostnejšo podobo sindikata in zavoda. Odlikuje se z delom pri pogajanjih za delavce, posebno nižje, tehnične. Pri tem se izkazuje s strokovnim znanjem, z vztrajnostjo pri razčiščevanju vprašanj, z razumevanjem delovnih pogojev, z nepopustljivostjo pri uveljavljanju vrednot socialnega dialoga. Sodeluje s krovnim sindikatom in z našo službo pravne pomoči ter z dosežki seznanja in prenaša dobro prakso v obe smeri. Je prodorna, v kratkem času je marsikaj uredila, kar nekaterim dolga leta ni uspelo, marsikaj ureja, marsikaj še bo uredila. Ljudje jo imajo radi, vodstvo zavoda malo manj, ker se na kulturnen način bori za ponižane in razžaljene in ker je varuhinja zakonitosti in transparentnosti. Vložila je tudi pomembno vzorčno tožbo na delovno in socialno sodišče ter se na ta način izpostavlja za druge in njih pravice.

Že to zadošča za priznanje. A vseeno predočimo še nekaj predhodnih okoliščin:

Je zelo zahtevna, resna in izredno duhovita (kar ni oksimóron), vedno hoče nekaj narediti in to tudi naredi, vse prebere in argumentira. Predana je poklicu igralke in gledališču. Je prepričljiva sogovornica. Opozarja na napake, krivice, stranpoti.

Zaupnica ni postala, ker bi jo kdo silil, ampak zaradi svojega odnosa sama po sebi, saj je zlezla ljudem pod kožo, tudi tistim, ki radi vidijo, da zanje nekaj stori kdo drug.

Pozorno posluša, natančno ugovarja in prepričljivo predlaga svoje rešitve.

Je izjemno občutljiva na krivico in uporna. Zelo je sposobna tvornega komuniciranja.

Je zaupnica v pisanem konglomeratu umetniških, tehničnih in administrativnih poklicev, različnih interesov, samosvojih osebnosti, pestrosti duhá, znanj, sposobnosti in pričakovanj.

Je zelo natančna in odgovorna. Je perfekcionistka. Svoje delo opravi najboljše možno, zato dobiva nagrade. Pri njej je vse po pravilih in nič zabušavanja. Ljudem, ki zmorejo več, kakor naredijo, pové, kar jim gre.

Zelo hitro prepozna pravi karakter ljudi. Do vseh je odprta, prijateljska in takoj ponudi pomoč, kar tudi uresniči.

Obožuje glasbo in gledališče. Zelo rada je med kulturnimi ljudmi. Lepo pozdravi in povpraša za počutje. Če počutja ni, ga naredi: s prijaznim nasmehom, znanim daleč naokrog.

Kljub nepopustljivosti zna tenkočutno sklepati kompromise, a nikoli na škodo sodelavcev.

Vzdržuje zakonito ravnovesje med potrebami delovnega procesa na eni strani in pravicami delavcev na drugi. Izrazito ostra je pri zagotavljanju varnega in zdravega delovnega okolja ter človekovega dostojanstva pri delu. Fleke dobí že, ko samo zadiši po čudnih telovadbah delodajalca.

Čeprav je sama vrhunska umetnica, se kot levinja bori predvsem za neprivilegirane in tiste nižje na plačni lestvici.

Ne pozna strahu, svoje ime zastavi za dosledno spoštovanje pravnih pravil in isto terja od drugih, predvsem od organov poslovanja, upravljanja in nadzora javnega zavoda, pri tem pa stavi na pravičnost, ki je njeno gonilo že od pamtiveka

Uspešno brani in (iz)bojuje sindikalno-delavske zmage, da vsakodnevnih nesebičnih sindikalnih in človeških pomoči sodelavcem in drugim ranljivim skupinam sploh ne omenjamo.

Njeno delovanje temelji na prepričanju, da je sindikat organizacija, ki mora biti v stalni pripravljenosti, ki je trdna, ki je pravična, ki ne diskriminira, ki pomaga delavcem v raznih 'situacijah', kot jim pravi, finančnih, socialnih in drugih, katerih sami ne zmorejo rešiti.

Njeno brezprizivno vztrajanje je edina alternativa tudi v trenutku, ko se zdi vse v delovnem okolju obrnjeno navzdol. To krepí odnose v kolektivu, saj zavzemanje za pravice in za častno delovanje javnega zavoda ni relikv preteklosti ali vrlina, ki bi jo mogli vodstveni pristopi izkoreniniti ali jo preprosto prestopiti.

Je, to vsakič radi poudarimo, stroga, a pravična mati in žena.

Vojskuje se za več in boljše namesto za manj in slabše – kakršno je tudi geslo našega sindikata.

Se vam ta besednjak zdi znan? Razumljivo, saj je vzet iz utemeljitev za vsakega dosedanjega prejemnika Klobuka, ki je bil prvič podeljen za leto 2007. Prav zanimivo, da te stavčne povedi opredeljujejo tudi letošnjo nagrajenko.

Da ne bomo pretiravali – ker če začnemo naštevati vse predstave, vloge, nagrade, bomo pognali korenine –, dodajamo še zelo skrajšan življenjepis:

Že kot šolarica je sodelovala v predstavah v Slovenskem narodnem gledališču Opera in Balet Ljubljana, pa z Janijem Kovačičem, sinhronizirala je, se predstavljala zunaj hiše Lutkovnega gledališča Ljubljana. Dokončala je Akademijo za glasbo, je vrhunska violinistka s popolnim posluhom, bila je profesorica violine. Hkrati se je izobraževala v Lutkovno-gledališkem studiu, po zaključku šolanja je, poleg poučevanja violine, začela delati v tej ustanovi. Od leta 2008 je stalna članica ansambla. Je prvakinja. Nastopa v vlogah za otroke in odrasle. Za sabo ima nebroj predstav, vlog še več. Med njimi je obilo nagrajenih – nagrade za animacijo, igro, grand prix, je tudi komedijantka večera. Ima Pengovovo listino, najvišje možno priznanje za dosežke na področju lutkovnega ustvarjanja za obdobje najmanj zadnjih 4 let.

Prvič v zgodovini Klobuka se je zgodilo, da ste si pravo obrazložitev že lahko prebrali v 20. številki Delavske enotnosti z dne 24. 11. 2022, v rubriki 'Obrazi sindikata'. Tistim, ki je še niste, jo topló priporočam.

Prvič v zgodovini se bo tudi zgodilo, da bomo klobuk s pritisklinami podelili sliki. Andrej,

prepoznaš to pametno, sposobno in čedno damo? Mendà, saj si njen ponosni življenjski sopotnik ...

Polona Kores, ki zdaj, ko se mi zabavamo, izgoreva na delovnem mestu na gostovanju!

M. Š.

